

YÜKSEKÖĞRETİMİN FİNANSMANINDA ALTERNATİF STRATEJİLER: DÜNYADAKİ UYGULAMALAR VE TÜRKİYE'DE MEVCUT DURUM ÜZERİNDEN KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZ¹

Fıratcan ÇINAR*
Serpil AĞCAKAYA**

ÖZET

Küreselleşmeyle birlikte, tüm ülkelerin yükseköğretim politikalarını rekabetçi, yenilikçi bir şekilde dizayn etmeleri; alternatif finans yöntemleri geliştirerek AR-GE ve bilimsel projelerini/çalışmalarını artırmalarının Türkiye'de yükseköğretim sistemine önemli bir katkı sağlayacağını yanında dış rekabette de ülkemizi ön sıralara getireceği değerlendirilmektedir.

Türkiye'de yükseköğretim sistemine bakıldığında gerek devlet gerekse de vakıf yükseköğretim kurumlarında nicelik ve nitelik anlamında önemli gelişmeler yaşandığı görülmektedir. Giderek artan yükseköğretim kurumları sayıları ile bunların kontenjanları ve yükseköğretime ayrılan kaynaklar bunların başındadır. Küreselleşmenin beraberinde getirdiği en önemli kavram olan rekabetin de etkisiyle ülkelerin, yükseköğretim finansman sistemlerinin gözden geçirilmesi bir zorunluluk haline gelmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yükseköğretim, finansman yöntemleri, eğitim yönetimi

HIGHER EDUCATION FINANCING ALTERNATIVE STRATEGIES: A COMPARATIVE ANALYSIS ON THE CURRENT SITUATION IN THE WORLD AND APPLICATIONS IN TURKEY

ABSTRACT

*Bilim Uzmanı, Süleyman Demirel Üniversitesi, Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı, fiatcancinar@sdu.edu.tr

**Doç. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümü, serpilagcakaya@sdu.edu.tr

¹Bu çalışma, Süleyman Demirel Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Proje Başkanlığı tarafından finansal olarak desteklenen, Doç. Dr. Serpil AĞCAKAYA'NIN danışmanlığında yürütülen, N.Fıratcan ÇINAR'ın 3876-YL1-14 no'lu yüksek lisans tez projesi araştırmasından faydalanılarak hazırlanmıştır.

With globalization, all countries' higher education policies competitive, innovative designed in a way to pay; developing alternative methods of financing R & D and scientific projects / studies to improve the higher education system in Turkey would make a significant contribution next to the outside front row in the competition will bring to our country are assessed. Considering the higher education system in Turkey in both public and private higher education institutions in terms of quality and quantity is observed that there were important developments. A growing number of higher education institutions and their quotas and the resources allocated to higher education is the beginning of them. Globalization has brought together the most important concepts in the country with that of the impact of competition, reviewing the funding system of higher education has become a necessity.

Key Words: *Higher education, financing methods, education management.*

1. GİRİŞ

Günümüz dünyasında yaşanan hızlı değişimin ve artan rekabetin, ülkelerin ekonomik, sosyal, kültürel ve teknik alanlarda bu gelişmelere ayak uydurabilecek bir hızda gelişebilmeleri, kalkınabilmeleri ve bunu sağlayabilmek üzere nitelikli, kaliteli insan gücünün yetiştirilmesi ihtiyacı, küresel rekabetin içinde bulunduğu tüm ülkelerdeki yükseköğretimi önemli bir pozisyona taşımaktadır. Dünyadaki her ülke için olduğu kadar ülkemiz açısından da yükseköğretimin önemi göz ardı edilemez. Küreselleşmenin estirdiği rekabet rüzgârıyla birlikte günümüz dünyasında bu rüzgârı hisseden tüm ülkeler arasında her alanda yarışma, öncelikli konuma yerleşmiş bulunmaktadır. Bu rekabet ortamında hiç şüphesiz doğru ve yerinde yükseköğretim politikalarını belirleyen ve yükseköğretim sistemini bu yönde şekillendiren ülkeler, bu yarışma ortamında diğerlerine nazaran bir adım önde olacaklardır. Çalışmanın amacı, Türkiye’de ve dünyada yükseköğretimin finansmanını analiz etmektir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Ulusal kalkınmanın temel çerçevesi olarak kabul edilen ekonomik, sosyal ve siyasal alandaki gelişmelere bir bütün olarak katkıda bulunan ve bu konuda yaygın bir görüş olarak en önemli unsur olan eğitimin yadsınamaz önemi, uzun yıllar boyu yapılan araştırmalarla kanıtlanmış olan işgücünün verimliliğini yükseltmedeki etkisinden kaynaklanmakta ve bu verimliliği yükseltmesi yanında eğitimin, siyasal ve sosyal sorumluluk, vatandaşlık bilinci ve ekonomik refah gibi konulara yönelik bilgi ve yetenekleri geliştirmek bakımından çok önemli bir işlevi vardır (Erdoğan, 2001: 34).

Yükseköğretim, millî eğitim sistemi içinde, ortaöğretime dayalı, en az dört yarıyılı kapsayan her kademedeki eğitim-öğretimin tümünü kapsayan faaliyetlerdir. Yükseköğretimin kökenlerini Eflatun’un Academia’sına (M.Ö. 400) ve Aristo’nun Lyceum’una (M.Ö. 387) kadar götürmek mümkündür (Gürüz, 2003: 1). Aktan, yükseköğretim kurumunu bilimsel bilgiyi araştırma yoluyla üreten ve yayan kurum olarak tanımlar (Aktan, 2004: 13).

2547 sayılı Kanun yükseköğretim kurumlarını üniversiteler ile yüksek teknoloji enstitüleri ve bunların bünyesinde yer alan fakülteler, enstitüler, yüksekokullar, konservatuvarlar, araştırma ve uygulama merkezleri ile bir üniversite veya yüksek teknoloji enstitüsüne bağlı meslek yüksekokulları ile bir üniversite veya yüksek teknoloji enstitüsüne bağlı olmaksızın ve kazanç amacına yönelik olmamak şartı ile vakıflar tarafından kurulan meslek yüksekokulları olarak tanımlar. Yükseköğretim kurumları temel olarak bilginin üretildiği, aktarıldığı yer olarak tanımlanmakla birlikte toplumda en üst düzeyde eğitim veren, araştırmalar yapan, toplumun sorunlarına evrensel ve ulusal düzeyde çözümler arayan ve birçok alanda topluma politika önerileri ile yol gösteren kurumlar olarak da tanımlanmaktadır (Yaşar, 2002: 29).

3. YÜKSEKÖĞRETİMİN AMAÇLARI

Yükseköğretimin amaçları arasında, millî eğitiminin ilke ve hedefleri ışığında ülkenin kalkınmasına katkıda bulunmak için bireylere bilgi, beceri, davranış ve tutum empoze ederek, üst düzey insan gücü ihtiyacını gidermek vardır (Karataş, 2006: 24). Yükseköğretim, dışsallık meydana getiren özel bir mal özelliği taşıması ve benzeri nedenlerden dolayı piyasa mekanizması tarafından da sunulabilir (Saruç, 2011: 1192). Yükseköğretim hizmetinin en önemli artılarından birisi de ülkelerin beşerî sermayesinin gelişimine önemli düzeyde katkıda bulunmasıdır. Yükseköğretim kurumları olan üniversiteler, öğrencilere sadece teorik bilgiler vermekle kalmaz; ayrıca, hür ve bilimsel düşünme gücünü kazandırarak sorunları bilimsel yöntemlerle çözebilecek öğrenciler yetiştirmeyi de amaçlar (Yüksel, 2002: 362). Üniversitenin 3 misyonu vardır: Bunlar; araştırma, eğitim ve kamu hizmeti görevleridir (Günay, 2011: 114).

4. YÜKSEKÖĞRETİMDE FİNANSMAN YÖNTEMLERİ

Kaliteli ve istenen bir yükseköğretim hizmetinin sunulması için öncelikle nitelikli insan gücü sermayesi yanında, her türlü teknik donanım sermayesinin de olmasıyla birlikte asıl olarak yükseköğretimin kaliteli eğitim verebilmesi için sağlam ve sürekli malî kaynağa gereksinim bulunmaktadır (Bayraklı vd., 2007: 3).

Çeşitli ülkelerdeki yükseköğretim finansman yöntemleri, kamu kaynaklarından hiç destek almaksızın sadece öğrencilerin ödediği öğrenim ücretleri ile finanse edilen kurumlardan, öğrencilerin beslenme ve barınma giderleri dâhil, yükseköğretim giderlerinin tamamen kamu kaynaklarından karşılandığı kurumlara kadar uzanan geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır.

Yükseköğretim, çok büyük kaynaklar gerektiren bir süreç olduğundan kesinlikle bedava değildir ve bu büyük kaynakları, ya vergi mükelleflerinin tümü ya da yükseköğretimde okuyanlar yaratacak olduğundan bedava yükseköğretim sisteminden yana olanlar söz konusu devasa harcamaların öğrenci aileleri tarafından değil devlet tarafından yapılmasını savunmaktadırlar; ancak, devletin bütçesi de vergi mükellefleri tarafından finanse edildiğinden, sorun yükseköğretimin malî yükünün yükseköğretimden yararlananlar tarafından mı yoksa tüm vergi ödeyenler tarafından mı karşılanacağına odaklanmaktadır.

Eğitimden yararlanan üç kesim vardır: Öğrenciler, işverenler ve devlet olguları olup eğitimin finansman kaynakları da genel olarak şu şekildedir: Öğrenciler ve aileleri, iş dünyası, vergi mükellefleri, üniversiteler ve hayırseverler (Akça, 2012: 95).

Hem ekonomik hem de beşerî sermaye açısından önemli fırsatlar sunan uluslararası öğrenciler için gelişmiş yükseköğretim sistemlerine sahip ülkeler kıyasıya bir rekabet içinde olup, özellikle en fazla uluslararası öğrenciye sahip Birleşik Devletler, Avustralya, İngiltere ve Kanada gibi ülkelere bakıldığında uluslararası öğrencilerin ülke ekonomilerine katkılarının ne denli büyük olduğu net bir şekilde görülebilmektedir. Örneğin Kanada’da uluslararası öğrencilerin ülke içinde yaptıkları harcamalar toplamı, ülkenin en önemli ihracat sektörlerinden elde edilen gelirleri dahi geride bırakabilirken, Avustralya’da uluslararası eğitim faaliyetleri, hizmet sektöründe ihracatta birinci sırada yer almakta ve bunun sonucunda uluslararası öğrenci sayısı arttıkça ülkeler hizmet sektöründe ciddi anlamda yeni istihdam alanlarına da sahip olabilmektedirler: Örneğin, Kanada’da bu sayede yaklaşık 80 bin kişiye istihdam olanağı yaratıldığı belirtilmektedir (Özer, 2012: 10).

18’inci yy başına kadar elit insan yetiştirme durumunda olan üniversitenin kaynak gereksinimi özel kaynaklardan -çoğunlukla vakıflardan- karşılanırken, merkezi devlet anlayışı güçlenince, 18’inci yy’dan İkinci Dünya Savaşı sonuna kadar üniversitelerin kaynakları “kamu kaynakları” olmuş; ancak, 1950’li yıllardan sonra patlayan “kitlese eğitim” anlayışıyla kamu kaynaklarına ek olarak yeniden özel kaynaklara dönme eğilimi ortaya çıkmıştır (Erguvan, 2010: 17).

4.1. Kamu Kaynaklarıyla Finansman

Devletin, kamu hizmetlerini finanse etmek topladığı vergiler yoluyla yapılan bu finansman modelinde toplumun eğitim sistemine bağlı olarak biri diğerinden daha fazla eğitim görmüş eğitilmiş bireyler, kendilerinden daha düşük düzeyde eğitim görmüş bireylerin, eğitime ilişkin maliyetlerini, eğitim öğretimden sonra ödeyecekleri vergilerle yüklenmektedirler (Karataş, 2006: 50).

Özel yükseköğretimin kamudan daha yüksek orana sahip olduğu tek gelişmiş ülke Japonya olup, OECD ülkelerinde yükseköğretimin finansmanında kamunun payı ortalama olarak % 80 civarındayken 26 OECD ülkesinden 15’inde bu oran % 90’ı aşmakta ve bu oranın yüksek olduğu diğer ülkeler olan Filipinler (% 85), Kore (% 78), Endonezya (% 63) ve Kolombiya (% 61) gelişmekte olan ülke sınıfına girmektedir (Erguvan, 2010: 80-81).

Yükseköğretimin kamu kaynakları ile finansmanı, ya doğrudan doğruya kamu bütçeleri ile ya da dolaylı olarak burs ve kredi sistemi aracılığıyla finanse edilmekte olup, birinci sistem, üniversitelerin bina, döşeme demirbaş vb. gibi yatırım giderleri yanında doğrudan eğitim-öğretime yönelik öğrenci maliyetlerinin de devletçe üniversite bütçelerine tahsis edilen ödeneklerle karşılayan doğrudan finansman; ikinci sistem ise devlet yardımlarının eğitim-öğretim hizmeti veren üniversitelere doğrudan ödenmesi yerine onu tüketebilecek olanlara -öğrencilere veya ailelerine- vergilerle kaynağı oluşan kuponları dağıtarak bu sayede ailelerin istedikleri okulu seçebildikleri, düşük gelirli ailelerin de çocuklarını özel okullara yollayabildiği dolaylı finansman yöntemidir (Kesik, 2003: 100).

Yükseköğretim hizmetinin karma bir hizmet olması özelliği dikkate alınarak, ödeme gücü yerinde olan öğrencilerin, yükseköğretimin finansmanına yatırım harcamaları dışında kalan cari öğrenci maliyetinin tümünü ödeyerek katlanması; ödeme gücü yerinde olmayan öğrencilere ise, cari hizmet maliyetinin, burs, kredi, yardım ve bağış şeklinde ödettirilmesi önerilmekte ve bu ödemeleri kredi ve burs kuruluşları, vakıflar, mezun dernekleri ile diğer benzeri kuruluşlarının üstlenebileceği; yani devlet üniversitesi anlayışından toplum destekli devlet üniversitesi anlayışına geçilmesi model olarak önerilir.

Başka bir alternatif model olarak, üniversite öğrencilerinin kendileri için yapılan kamu eğitim harcamalarının yaklaşık yarısını bir kredi yardımıyla karşılamasını düşünmekle birlikte, öğrencilerin bu krediyi ilerleyen zamanlarda belirli bir gelir seviyesinin üstünde gelire sahip oldukları dönemlerde geri ödemeleri; ayrıca gelir durumu iyi olmayan ve başarılı öğrencilerin de başarı durumlarına göre bu krediyi ya hiç almaması veya çok daha düşük oranlarda ödeme yapması öngörülür (Çimen, 2012: 171).

4.2. Özel Kaynaklarla Finansman

Bu finansman türünün uygulanmasında, yükseköğretim hizmeti salt özel mal olarak düşünülmektedir.

Yükseköğretimdeki özel kesim harcamalarının kaynağı bireyler, işletmeler ve diğer özel kesim kuruluşları olarak sayılabilmekte olup, özel kesim harcamaları Danimarka, Finlandiya ve Yunanistan'da % 55'in altındayken, Avustralya, Japonya, ABD ve İsrail'de % 50'yi geçmekte; Kore ve Şili'de ise bu oran %75'e varmakta olup, Kore'de yükseköğretim öğrencilerinin %80'i özel üniversitelerde okumakta, bu yükseköğretim kurumları bütçelerinin % 70'ten fazlası öğrenci harçlarından gelmektedir (Erguvan, 2010: 60).

Bireylerin yükseköğretim hizmetinden sağladıkları bireysel faydalar dikkate alındığında yükseköğrenim görenlerin iş bulma, daha yüksek ücret elde etme, ileri eğitim düzeylerine devam edebilme, bilim, kültür ve teknolojiye yararlanma gibi yararlar sağlayacakları inancına bağlı olarak aldıkları eğitim hizmetinin bedelini ödemeye daha istekli olacakları söylenebilir (Karataş, 2006: 55).

Halen ülkemizde eğitim-öğretim hizmeti veren vakıf üniversiteleri uygulamasını, özel kaynaklarla finansman yöntemi olarak değerlendirilmelidir; çünkü, bu kurumların finansmanı büyük ölçüde öğrenci katkı payları ile belirli ölçüde vakıf üniversitesinin katkısı ile bazı koşullar altında devletçe sağlanan az miktardaki devlet yardımına dayanmaktadır (Söyler, 2009: 16).

Harçlarla finansman ailelerin zorunlu katkısı, hayır kurumlarının ve işverenlerin sağladıkları burslar, bankaların harçları kredilendirmesi şekillerinde oluşmakta olup, bu konuda iki farklı görüş bulunmaktadır: Bunlardan ilki, yani harç uygulamasını destekleyen görüşe göre yarı kamusal mal olan eğitimin özel faydasından dolayı ve yapılan çalışmalarda üniversitede okuyanların genelde yüksek gelir gruplarına mensup ailelerin çocukları olduğunu söylerken; ikincisi, yani harç uygulamasına karşı çıkan diğer görüşe ise eğitimin gelir seviyelerine bağlı olmadan bireylerin bilgi, birikim ve yeteneklerini artırdığını ve ortaya çıkan eğitimden kaynaklı verimlilik artışının büyümeyi tetikleyici etkisinden dolayı tamamen vergilerle finanse edilmesini savunmaktadır.

Yükseköğretimin finansmanında harç uygulamasını zorunlu hale getiren nedenlerden birisi, üniversiteyi kazanma şansı olan kesimin çoğunluğunun yüksek gelire sahip grupların çocuklarından oluşmasıdır.

Yükseköğretim sisteminde dünyanın birçok yerinde kullanılan bir finansman yöntemi olan burslar, kamu ve özel sektör kaynaklı olabildiği gibi merkezî yönetim veya yerel yönetimler tarafından da sağlanabilmesinin

yanında özel sektöre sağlanacak vergisel avantajlar verilecek burs miktarını arttırıcı bir etki yaratabilir (Akça, 2012: 101).

4.3. Üniversite-Sanayi İşbirliğiyle Finansman

İlk örnekleri ABD’de 1800’lerde Avrupalı şirketlerin üniversitelerdeki araştırmacılarla birlikte çalışmalarınıyla görülmeye başladığı iddia edilen üniversite-sanayi işbirliği, ikinci sanayi devrimiyle ortaya çıkmış ve ilk örnekleri 19’uncu yy sonunda Harvard ve MIT’de görülmüştür; ancak, üniversite-sanayi işbirliğinin kökenleri aslında daha eskilere, 17’nci yy İngiltere’ sine kadar uzanmaktadır (Erdil vd., 2013: 98).

Ürettikleri bilgiden kâr elde etmek isteyen akademisyenler, zaman içinde akademik kurumları ekonomik fayda ilkesine göre işleyen bir işletmeye benzetmeye başlamışlar ve böylece üniversiteler ve şirketler arasında ilginç bir etkileşim yaşanmaya başlamış; üniversiteler şirketleşirken, şirketler de üniversiteleşmişlerdir.

Üniversite-sanayi-devlet üçlüsü sarmalında, bireysel ve kurumsal kapasitelerin geliştirilip ve etkileşim sağlanması durumunda, üniversitelerin, girişimcilik politikalarının etkinliği ve sürdürülebilirliği ile bölgelerinde daha aktif rol oynamaları mümkündür (Sakinç ve Aybarç Bursalıoğlu, 2012: 98).

Üniversite-sanayi işbirliği yönteminin başlıca yöntemleri:

- Sanayi kuruluşlarından üniversitelere küçük çaplı malî yardım ve ekipmanlarla destek olunan araştırma desteği,
- Üniversitede belli konularda uzmanlaşmış öğretim elemanlarıyla firmaların ortak çalışmalar yürüttüğü ortak çalışmalar,
- Firma ya da üniversite arasında ortak eğilimlerle veya personel değişimiyle üniversite- sanayi arasında bilgi transferi
- Üniversitelerin ve/veya araştırma kuruluşlarının tahsis etmiş olduğu alanlarda yeni teknolojilere ulaşma arzusunda olan ve bu tür teknolojileri özümseme yeteneği olan girişimcilerin yer aldığı teknoparklar şeklinde kendini göstermektedir (Kocabaşak ve Çetintaş, 2011).

Üniversite-sanayi işbirliğinin en çarpıcı örnekleri olarak özellikle ABD’de sadece endüstriye yönelik kurulmuş olan ABD’nin General Motors firmasına ait General Motors Üniversitesi ve McDonald’s firmasına ait McDonald’s Hamburger Üniversitesi gösterilebilir.

5. YÜKSEKÖĞRETİMİN FİNANSMANINDA DÜNYADAKİ STRATEJİLER

Önceleri yükseköğretim hizmeti kamusal mal olarak kabul edilerek dünyanın çoğu ülkelerinde yükseköğretim harcamaları, kamu bütçeleriyle karşılanmış, daha sonra kamu kaynakları kamu hizmetlerinin yerine getirilmesinde yetersiz kalmaya başlamış ve bu dar boğazı gidermek için değişik çareler aranmaya gidilmiş olup, bu gidiş, yükseköğretimin finansmanına da yansımış ve yükseköğretim kurumları, değişik kaynak arama çabaları içerisine girmiştir: Bunlardan biri, yükseköğretim hizmeti yarı kamusal hizmet olarak düşünülerek, gereken finansmanın bir kısmının kamuca ve bir kısmının da yükseköğretim kuruluşlarında eğitim gören öğrencilerden alınacak katkı paylarıyla karşılanması yoludur; ikincisi, yükseköğretim kurumlarına kaynak bulma faaliyetlerinin bir diğeri de, yükseköğretim kuruluşlarının üniversite-sanayi işbirliğini artırarak sanayi kesiminden üniversitelere kaynak sağlama yoludur; üçüncü ve diğer bir kaynak artırma çabası da, yükseköğretim kurumlarının gelirlerini çeşitlendirilmesi yönündeki faaliyetlerini artırma ve bu yollarla üniversitelere kaynak sağlayabilme şeklinde sıralanmaktadır (Mutluer, 2008: 15-16).

Devlet üniversiteleri bir yandan kamu kaynaklarının yeterli ölçüde artırılamaması diğer yandan artan talep ve çağın gerektirdiği kaliteli hizmet sunma sorumluluğu arasında kalmış bulunmakta ve durum, üniversiteler üzerinde iki yönlü bir baskı meydana getirmektedir: Bunlardan birincisi, yükseköğretimin finansmanının devletten ailelere ve öğrencilere doğru kaydırılması ve gelir kaynaklarının çeşitlendirilmesidir; ikincisi ise devlet üniversitelerinin üzerinde baskı meydana getiren mevcut kaynaklarını daha etkin, etkili ve verimli kullanmalarının sağlanmasıdır (Demirbaş, 2009: 81).

Bir üniversite mezununun maliyeti Aşağı-Sahra Afrika'sında kişi başına millî gelirin 8 katı, bütün gelişmekte olan ülkelerde ise 3.7 katı; OECD ülkelerinde, yükseköğretimdeki her bir öğrenci başına gider, ortalama 13.343 \$; Türkiye'de ise 3.462 \$; OECD ülkelerinde devlet tarafından öğrenci başına eğitim kurumlarına yapılan harcamanın kişi başına millî gelire oranı ortalamaları okul öncesi eğitim için % 17, ilkökul düzeyi için % 20, ortaöğretim için % 26, yükseköğretim için %42; yani, ilkökuldan yükseköğretim sonuna kadar yapılan öğrenci başına harcamaların ortalama oranı % 26 olup, bu oran sadece yükseköğretim için Avustralya'da % 48, İsviçre'de % 67, ABD'de % 63'tür (Gölpek, 2010: 344).

Yükseköğretimde finansman ile ilgili olarak OECD ülkelerindeki duruma bakıldığında Meksika, Portekiz, Slovakya ülkelerinde özel finansmanın payı artarken, bazı ülkelerde ABD, Polonya, İspanya'da kamusal finansmanın ağırlığı artmakta; Çek Cumhuriyeti ve Güney Kore'de ise hem özel hem de kamu finansmanında artışlar yaşanmaktadır (Kavak, 2011: 57).

Eğitim hizmetlerinin yaygınlaştırılması, iyileştirilmesi ve en etkin şekilde yapılabilmesi için devletin, öncelikle eğitim finansmanı konusuna ağırlık verme gibi zorunluluğu vardır. Çünkü eğitim sektörü bir ülke için en önemli sektördür. Bu önemli sektörde tabii ki devlet en etkin şekilde rol oynamalıdır (MEB, 1996: 401).

Mevcut kamu kaynakları ile yükseköğretimi finanse edemeyen gelişmekte olan ülkelerde yaygınlaşan özelleşme eğiliminin ortaya çıkışıyla, bu eğilim denetimsiz bir şekilde hızla büyümüş ve bunun bir sonucu olarak yükseköğretimin kamu hizmeti olma niteliği kaybolurken aynı zamanda meslekî yeterlilik, akademik tanınma gibi konularda sorunlar ortaya çıkmaya başlamıştır (Bural, 2007: 12-13).

Batı üniversitelerindeki araştırmaların başarıya ulaşmasının en büyük sırrının gerek hükümetler gerekse özel sektör ve uluslararası kuruluşların aldığı önlemler sonucunda ortaya çıktığı kabul edilmiş; Dünyanın birçok ülkesinde özellikle Güneydoğu Asya’da ortaya çıkan ekonomik güçlerin başarısı bilim ile teknolojiye dayalı ekonomik anlayışı geliştirmeleri ve üniversitelerin bilgi üretim ve ekonomi merkezinin güç kaynağı olması düşüncesine dayandırılmıştır (Güven, 2002: 96).

Batı Avrupa’da özel yükseköğretim kurumlarına kayıtlı öğrenci sayısının toplam öğrenci sayısına oranı Almanya, İngiltere ve Macaristan’da % 1’in çok altında; Avustralya’da % 1, İsveç’te % 3, Avusturya’da % 4 olup, özel sektörün kalesi sayılan ABD’de bile bu oran % 18 civarındayken, Orta ve Doğu Avrupa’da ise komünizm sonrası dönemin bir özelliği olan özelleştirme, özellikle Polonya gibi ülkelerde % 30’lara varan özel yükseköğretimle kendini belli etmekte ve Orta Doğu ve Kuzey Afrika’da özel yükseköğretim dikkate değer derecede artarken, Latin Amerika’da özel yükseköğretimin tarihi uzun olsa da 1950’lerde % 3 olan kayıtlanma oranı otuz yıl sonra % 40’a çıkmışken, Brezilya, Şili, Kolombiya gibi ülkelerde şu anda özel sektörün yükseköğretimdeki ağırlığı kamudan daha fazla olup, Asya’da ise % 80’lere varan oranlarla özel yükseköğretim oldukça yaygındır (Erguvan, 2010: 80).

Avusturalya, Birleşik Krallık ve Japonya’da öğrenci harçları, yükseköğretim kurumlarının gelirleri içerisinde oldukça yüksek bir paya sahipken; bu oran Hollanda’da daha düşük olup, Danimarka’da yükseköğretim sistemi tamamen kamusal kaynaklarla finanse edilmektedir (İlyas, 2012: 29).

5.1. ABD’de Yükseköğretimin Finansmanı

Günümüz dünyasında ABD’nin yükseköğretim sistemi, en başarılı sistem olarak bilinir; çünkü, ABD yükseköğretiminin felsefesi, Avrupa’da mevcut olan sistemden çok farklı olarak vatandaşların, hükümetin ve ekonominin ihtiyaçlarına ve beklentilerine göre şekillenir (Günay, 2011: 117).

ABD yükseköğretim sisteminde Özel üniversitelerde yıllık ortalama 17.000 \$, iki yıllık devlet yüksekokullarında (public community college) yıllık ortalama 1.500 \$ öğrenci katkı payı alınmaktadır (Ocak, 2009: 13).

Amerika'daki yükseköğretim finansman yapısı incelendiğinde, "Federal Öğrenci Fonu" kapsamında sağlanan eğitim kredileri yapılanmasının yükseköğretimin finansman sistemine önemli katkılarda bulunduğu, bu fondan 2010 yılı verilerine göre ön ödemesiz ve kefilsiz olmak üzere yıllık % 4.5-6.8 faiz oranı aralığında sabit faizli krediler sağlandığı, maddi durumu elverişli olmayan başarılı öğrencilerin faiz yükünün bir kısmının devlet tarafından karşılanabildiği ve kredi geri ödemelerinin, öğrencinin eğitimi tamamlanmasından sonra başladığıyla birlikte, Amerikan bankalarının sunduğu eğitim kredilerinin öğrenciler için önemli bir kaynak olarak kabul edildiği ancak daha yüksek bir faiz oranı ve değişken faiz oranı üzerinden geri ödemeler yapıldığı bir sistem ortaya çıkmaktadır (Teker ve Teker, 2012: 303).

Derek Bok, 2007 yılındaki çalışmasında geleneksel olmayan eğitim alanındaki en büyük gelişmeyi internet aracılığıyla uzaktan eğitimin büyümesi olarak söylerken, 2000 yılında uzaktan eğitimin 2 milyarlık dolarlık bir sektör olduğu ve bunun her sene % 40 büyüdüğünü belirtip, yıldız profesörlerle tüm dünyada milyonlarca öğrenciye en iyi eğitimi sağlayıp düşük maliyetle hatta binalara gerek kalmaksızın eğitimin sürdürüleceğinden bahsetmektedir (Bok, 2007: 87-88).

5.2. Japonya'da Yükseköğretimin Finansmanı

Japonya'da yükseköğretimin finansmanı için; Japonya Eğitim Bakanlığı'nın devlete ait bütün yükseköğretim kurumlarının bütçeleri üzerinde doğrudan kontrol yetkisi varken, özel veya yerel üniversitelere ise para yardımı yapılmakla birlikte, devlet yükseköğretim kurumları ulusal ve yerel fonlar tarafından; özel yükseköğretim kurumları ise öğrenci harçları ve özel fonlarla finanse edilir ve devlet, özel üniversitelerin giderlerinin üçte birini karşılamakla beraber son yıllarda harçların yükseldiği ve özel yükseköğretim kurumlarına yapılan kamu yardımlarının azaldığı görülmüş; GSMH'nin % 1,3'ünü yükseköğretime ayrılmış olup, bunun yaklaşık yarısı kamu kaynaklarından sağlanmaktaysa da bu oran, OECD ülkeleri ortalaması olan % 1.4'ten düşük olmasının yanında devlet üniversiteleri korporasyona dönüştürüldüğü için, rekabetçi bir anlayışla devlet üniversiteleri ve özel üniversiteler araştırma fonları için eşit şekilde yarışır (Tösten ve Ekinci, 2012: 1192).

5.3. Çin Halk Cumhuriyeti'nde Yükseköğretimin Finansmanı

İngilizce eğitim veren programların eğitim ücretlerinin diğer programlara göre daha yüksek olduğu ve birçok üniversitenin yabancı öğrencilerden 40-50 Euro civarında başvuru ücreti istediği Çin Halk

Cumhuriyeti’nde, kuruluştan itibaren yükseköğretim ücretsiz iken 1989 yılında çıkan bir kanunla yüksek öğrenim gören öğrencilerin eğitim ve yurt ücretlerini ödemesi gerektiği yasal zorunluluk olmuş ve bu reformu pekiştirmek üzere 1993 yılında çıkan kanunla yükseköğretimin zorunlu olmadığı, bu yüzden yararlanıcıların eğitim ücreti ve barınma masraflarını kendilerinin karşılaması gerektiği istenmiştir (Ocak, 2009: 15).

5.4. Avustralya’da Yükseköğretimin Finansmanı

Asya ve Pasifik ülkelerinden Avustralya ve Yeni Zelanda yıllar önce, Endonezya, Çin, Malezya, Tayvan ve Kore ise son yıllarda yükseköğretimde paralı eğitime geçmişlerdir (Ocak, 2009: 13).

Avustralya’daki tüm yükseköğretim kurumları özerk bir yapıya sahip olup, bunlara devlet tarafından cari ve yedek ödenekler olmak üzere iki tür ödenek tahsisi yapılmakta ve bu kurumlar, kendilerine tahsis edilen ödeneklerle özel kesimden elde edilen araştırma projesi gelirleri, öğrenci harç gelirleri, danışmanlık yoluyla elde edilen gelirler ve bağışlar şeklinde ilave gelirler elde edebilmektedir: Örneğin; her yükseköğretim kurumu, kendi ürünlerini pazarlayabileceği bir şirket kurup, yükseköğretim kurumunun toplam bütçesinin % 3’ünü bu öz gelirden oluştururken; yükseköğretim kurumlarında etkinliğe özel önem verilmesinden dolayı devlet bazı durumlarda etkinlik kıstasları koyabilmektedir: Örneğin, 1996 yılında her yükseköğretim kurumuna sanayi sektöründen devlet tarafından tahsis edilen ödeneğin % 5’i oranında araştırma geliri şeklinde kaynak yaratma zorunluluğu getirilmiştir (Gölpek, 2008: 53).

5.5. AB Ülkelerinde Yükseköğretimin Finansmanı

Avrupa ekonomisi ile Avrupalıların, rekabetçi ve yenilikçi kalması ve aynı zamanda sosyal bağın ve kuşatıcılığın güçlenmesi için; vatandaşlarını beceri ve yetkinliklerle donatmak suretiyle, Avrupa’nın akıllı, sürdürülebilir ve kapsayıcı büyüme amaçlarını gerçekleştirmesinde, eğitimin çok önemli bir rolü vardır (Günay, 2011: 118).

Avrupa Birliği’nin ilk kurulduğu yıllarda kurucu antlaşmalarda ortak bir eğitim politikası yoktu; fakat, eğitimin üye ülkeler arasında işbirliğini özendirmedi ve Avrupalılık bilinci kazandırmanın yanında AR-GE alanlarına etkin katılımı sağlamak adına önemli görevler üstlenmesi ortak eğitim politikaları oluşturmayı zorunlu hale getirdi (İnanlı, 2005: 58).

AB ülkelerinin ortak bir eğitim politikasının olmamasından dolayı üye ülkelerin eğitiminin finansmanı da ülkelerin kendi belirlediği eğitim politikaları kapsamında sağlanmakta olup, ortak eğitim programları için AB fonlarından yararlanılabilmesi mümkün olmakla beraber, AB ülkelerinin eğitim finansmanına ilişkin ortak bir politikası olmasa da, bazı tavsiye kararlarının varlığıyla eğitimlerinin finansmanında öz kaynakların

kullanılması ve gelişmiş ülkelerin dünyada doğal felaketlerle uğraşan ve zor durumda olan ülkelere yardım etmesi gerektiği dile getirilmektedir; ayrıca AB Ülkelerinin eğitim sistemleri teker teker incelendiğinde, bunların ortak bir politika altında yürütülmemesine rağmen, özel eğitim, yabancı diller, bilgi ve iletişim teknolojileri, AR-GE faaliyetleri ve mesleki eğitim gibi konularda ortak politikaların belirlendiği ve/veya tavsiye kararlarının alındığı görülür (Baykul Güvence, 2008: 36-37).

AB’de yükseköğretimin finansmanı konusunda geçmişte çoğu ülkede yükseköğretim tamamen ücretsiz yapılmakta iken, günümüzde öğrenci katkısı önemli bir etken haline gelmiş olup, bu katkıların sağlanması için kredi uygulamaları yaygınlık kazanmış ve öğrencilerden alınan katkı uygulamaları öğrencilerin eğitimin değerini anlamalarına yardımcı olmasına rağmen, diğer bir taraftan da eğitimde adalet ve eşitlik ilkesine ilişkin sorgulamaları doğurmuştur. Finlandiya, İrlanda, Almanya, Fransa gibi bazı ülkelerde yükseköğrenim bir kamu hizmeti olarak görülmekte ve öğrenci katkı payı alınmamakta; buna karşılık İtalya, Hollanda, Portekiz, Avusturya ve İngiltere gibi bazı ülkelerde öğrenci harçları son yıllarda önemli ölçüde artırılmış olup, dar gelirli öğrenciler için değişik borçlandırma sistemleri geliştirilmiştir (Ocak, 2009: 13).

İngiltere’deki yükseköğretim kurumlarının gelir kaynaklarının % 69’u kamu fonlarıdır (Karacan, 2004). İngiltere’de üniversiteler, 1992’de kurulan Yükseköğrenim Yardım Konseyi tarafından finanse edilmekle birlikte Konsey, ihtiyaç duyulan yıllık tahmini ödenek miktarını Eğitim ve İstihdam Bakanlığı’na bildirir, ödeneğin halini ise hükümet ve parlamento belirlerken esas ödeneğin her yıl ne kadar olacağına iki kriter gere göre karar verilmektedir: Birinci kriter; içinde bulunan yıla ait enflasyon hedefi, ikicisi ise kurumdaki öğrenimin verimlilik kriteri olup yıl içinde ek bütçeye ihtiyaç duyulduğunda ek bütçe ise kurum kontenjanının dolması halinde alınan her ek öğrenci için önerdikleri maliyet teklifine göre yapılmaktadır ve Konsey, her yıl her okulla, asgari kaç öğrenci okutması gerektiği konusuna dair bir sözleşme yapar; eğer ki sayıda öğrenci okula kabul edilmezse, eksik kalan kısım için ödenek ayrılmazken; bunun yanında Almanya’da, yükseköğretim dâhil eğitimin tüm kademesi kamusal kaynaklardan finanse edilirken, Almanya bu yönüyle halen Avrupa’nın parasız eğitim yapılan birkaç ülkesinden biri olma özelliğini korumakta olup, Almanya’da, üniversite eğitimi ücretsiz olduğundan, özel üniversite sayısı çok fazla değildir; onun yerine daha küçük çapta olan özel meslek yüksekokulları bulunmaktadır (Gölpek, 2008: 54).

AB ülkelerinde eğitimin finansmanı için ayrılan paya bakıldığında, AB genelinde ortalama GSMH’den eğitime ayrılan pay % 5,1’dir ve bu pay en fazla Hollanda’da, daha sonra Belçika ile Fransa’da ayrılmaktadır (Durgun, 2002: 61).

5.6. Türkiye’de Yükseköğretimin Finansmanı

Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de yükseköğretime talebin sürekli arttığı görülmekle birlikte bu artışın iki temel kaynağının ilk ve orta öğretimde okullaşma oranının sürekli artması ve günümüz karmaşasındaki ihtiyaçların ancak yükseköğretimle karşılanabileceği inancının var olduğu gösterilmektedir (Gölpek, 2011). Türkiye’de yükseköğretimdeki talep artışı ve üniversite kapılarında oluşan yığılmayı önlemek için birbiri ardına açılan üniversitelerle birlikte finansman, kalite güvencesi ve rekabet gibi sorunlar da beraberinde gelmiştir (Nardalı ve Tanyeri, 2011). Üniversitelerin toplam öğrenci sayılarının GSMH’nin yıllık ortalama artış oranından daha fazla ve ortalama % 6.5 oranında artıyor olması, üniversitelerin hizmetlerinin daha artmasını gerektirdiği halde, cari ve yatırım harcamalarının bu durumda yetersiz kaldığı görülmektedir (Meriç, 1998: 352).

Demiriz, Selçuklular döneminde başlayan medrese geleneğini Osmanlı döneminde de varlığını devam ettirmesiyle Osmanlı’nın son dönemlerinde 4 kez açılan Darülfünun’da da öğrencilerden harç alındığını, kaydolan öğrencilerden kayıt anında ve kayıt yenilemede de ücret talep edildiği; ayrıca sınavlardan, mezuniyet belgesi almak isteyenlerden ve tasdiknameyle ayrılanlarda ücret alınırken bunu ödemeyenlerin sınavlara dâhi giremediğini ve fakirlerden hiçbir şekilde para alınmadığını söylemiştir (Demiriz, 2013: 230-231).

Cumhuriyetin ilanından itibaren 1937-1938 eğitim-öğretim dönemine kadar geçen sürede üniversite ve yüksekokul ile bunların öğretmen ve öğrenci sayılarında önemli ölçüde artışlar olmuş, 1938’e gelindiğinde üniversite ve yüksekokul sayısındaki % 189’luk artışı % 272 oranında öğretmen ile % 328 oranında öğrenci artışı takip etmiş ve Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk yıllarında okullaşma sorunundan başka eğitimin finansmanı da önemli bir sorun hâline gelmiştir (Demirtaş, 2008: 173).

Yükseköğretim hizmeti, Türkiye’de devlet ve özel sektör tarafından sunulmakta olup, devlete ait yükseköğretim kurumlarının her türlü ihtiyaçları, bakım-onarım, her türlü araç ve gereçlerinin giderleri merkezî hükümetçe karşılanırken, vakıf yükseköğretim kurumlarına da arazi tahsisi, vergi indirimi gibi kolaylıklar sağlanmaktadır.

2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu’na göre; yükseköğretim üst kuruluşları, yükseköğretim kurumları ve bunlara bağlı birimlerin gelir kaynakları;

- Her yıl bütçeye konulacak ödenekler,
- Kurumlarca yapılacak yardımlar,
- Alınacak harç ve ücretler,
- Yayın ve satış gelirleri,

- Taşınır ve taşınmaz malların gelirleri,
- Döner sermaye işletmelerinden elde edilecek kârlar,
- Bağışlar, vasiyetler ve diğer gelirlerdir.

Türkiye’de devlete ait yükseköğretim kurumlarında araştırmanın finansmanını, büyük ölçüde devlet (TÜBİTAK, DPT ve KOSGEB vb.) tarafından üstlenirken; vakıf yükseköğretim kurumlarıysa devletten çok az destek alır ve bunlar öğrenci harç kaynaklı gelir yapısına sahiptirler.

Türkiye’de ilk olarak 1952 yılında İTÜ tarafından başlatılan üniversite-sanayi işbirliği, “Türk Teknik Haberleşme Merkezi” adında uzun yıllar faaliyet sürdürmüş olup bu konuda önemli bir örnek ODTÜ olmuş, daha sonra Ege Üniversitesi ile Gazi Üniversitesi’nde de bunun örnekleri görülmüştür (Meriç, 1995: 216-218).

Sakarya Üniversitesi Bilgisayar Mühendisliği Bölümü ile Ford Otosan, ortak yazılım projeleri üretmek için geçmişte yaşanan sorunları aşmak üzere birlikte yeni bir üniversite-sanayi işbirliği modelini öngörmüşlerdir: “3 Kazan Modeli” olarak adlandırılan bu yöntemde, üniversite-sanayi işbirliğini oluşturan 3 tarafın (üniversite-sanayi-öğrenci) kazanması esasına dayanan bir yapı esas olup, modelin esası, sonuca odaklı etkin bir yönetime dayanmaktadır (Kocacı ve Çetintaş, 2011: 2253).

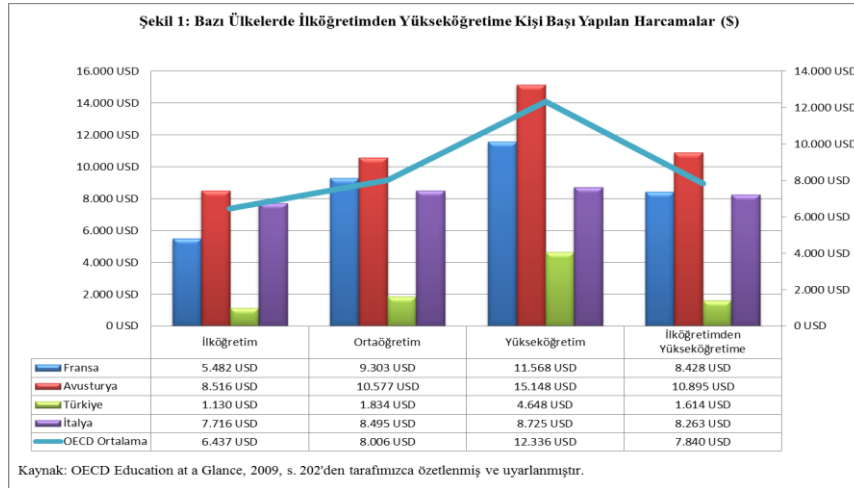
1980’li yıllarda bütün dünyada başlayan özelleştirme uygulamaları yalnızca yükseköğretimi değil, eğitimin bütün düzeylerini etkilemeye başlamış olup, mesela 2002 yılında, Türkiye eğitime GSYİH’ye oranla yaklaşık yüzde 7’ye karşılık gelen 12,7 milyar \$ düzeyinde kaynak ayırırken, bu tutarın yüzde % 62’si kamu kaynakları tarafından finanse edilmiş ve % 35’i ise özel sektör kaynakları tarafından karşılanmış olup, geri kalan kısım ise uluslararası kaynaklar (% 1) ile kamu sektörü ve özel sektör arasında dağıtılamayan tutardan (% 2,3) oluşmaktadır (Erguvan, 2010: 36).

Türkiye’de YURT-KUR’un gelir ve harcamalarını yükseköğretimin finansmanında ele almak yaygın olmamakla beraber yükseköğretimin dolaylı finansman yanını oluşturan barınma ve kredi faaliyetleri, Batı ülkelerinde yükseköğretim finansmanı içinde yer almaktadır; çünkü, öğrencilere sağlanan barınma, öğrenim ve katkı kredileri ile çeşitli sübvansiyonlar, eğitim talebini artıran, gelir dağılımı adaletsizliğinden kaynaklanan fırsat ve imkân eşitsizliğini gideren transfer türü harcamalar olup, yükseköğretimin finansmanı kapsamında olmak zorundadır.

Türkiye’de yükseköğretimin finansmanında özel kaynaklarla finansman yönteminin uygulamaları olarak YURT-KUR tarafından sağlanan öğrenim kredisi, memleket içerisinde yükseköğrenim gören T.C. uyruklu öğrencileri maddi yönden desteklemek, sosyal ve kültürel gelişmelerini

kolaylaştırmak amacıyla devam ettikleri yükseköğretim kurumlarının normal öğrenimi süresince verilen, zorunlu hizmet yükümlülüğü bulunmayan borç para; katkı kredisi, yükseköğretim kurumlarında bir öğrenci için cari hizmet ödeneği karşılığı Bakanlar Kurulu tarafından tespit edilen miktarın devlet katkısı dışında kalan ve borçlanma karşılığı kurumca öğrenci adına öğretim kurumu hesabına ödenen para; burs, memleket içerisinde yükseköğrenim gören başarılı ve ihtiyaç sahibi öğrencilere 5102 sayılı Yüksek Öğrenim Öğrencilerine Burs, Kredi verilmesine ilişkin Kanun hükümlerine göre karşılıksız verilen para olarak tanımlanır (Buyrukoğlu, 2010: 86-89).

OECD üyesi ülkelerde gayri safi yurtiçi hasıladan yükseköğrenime ayrılan payın oranı ülkemizde %0.9’da kaldığı görülmekte olup, vakıf üniversitelerinin sayısındaki hızlı artışın Ak Parti dönemine denk gelmesi rastlantı değildir; çünkü, Hükümet’in, akademik personelin ücretlerinde yaşanan reel gerilemeyi telafi edici ek önlemler almaması sonucunda nitelikli akademisyenler, devlet üniversitelerini terk etmekte ve vakıf üniversitelerinde çalışmaya başlamaktadırlar (İlağa, 2010: 46).

Yukarıdaki grafikte OECD ülkelerinde eğitimin her kademesinde devletin öğrencilere yaptığı yıllık harcamalar karşılaştırılmış ve incelenmiştir. Grafğin üstünde bulunan mavi çizgide OECD ortalama harcama tutarı gösterilmişken yeşil renkte gösterilen Türkiye’nin, seçilmiş ülke örneklerinden ve OECD ortalamasından bir hayli düşük harcama yaptığı göze çarpmaktadır.

AB Ülkelerinde eğitim bütçesi plânlaması ve eğitim için kaynak sağlama yetki ve sorumlulukları merkezî hükümet ve yerel yönetimlerce paylaşılırken, Türk Eğitim Sistemi’nde bütçe plânlaması ve kaynak yaratma

yetkilerinin yerel yönetimlere devredileceği ve yatırım için yeni kaynak bulma yoluna gidileceği bir eğitim yapılanmasına ihtiyaç duyulmaktadır (Gülcan, 2010: 208).

Tablo 1 : AB Ülkeleri ile Türkiye'de Yükseköğretimin Finansmanı	
Ülke	Finansman Yöntemi
Almanya	Eyaletler ve Yerel Yönetimlerce ortaklaşa
Avusturya	Yerel Yönetimler
Belçika	Eğitim Bakanlığı + Belediyeler + Tüzel Kişiler + Kurumlar
İngiltere	Yerel Eğitim Yönetimleri + Özel Kuruluşlar + Okul Yönetimleri
Danimarka	Devlet Bütçesi + Belediyeler
Finlandiya	Devlet Bütçesi + Yerel Yönetimler
Fransa	Milli Eğitim Bakanlığı + Yükseköğretim Araştırma Bakanlığı
Hollanda	Eğitim, Bilim ve Kültür Bakanlığı
İrlanda	Devlet Fonu + Yerel Kaynaklar
İspanya	Eğitim Bakanlığı + Özerk Bölgeler ve Yerel Kaynaklar
İsveç	Devlet Bütçesi + Belediyeler
İtalya	Devlet Bütçesi + Özel Kaynaklar
Lüksemburg	Devlet Bütçesi + Komünler + Eğitim Bakanlığı
Portekiz	Eğitim Bakanlığı
Yunanistan	Devlet Bütçesi + İçişleri Bakanlığı
Türkiye	Merkezî Yönetim Bütçesinden Ayrılan Paylar ve Öz gelirler
Kaynak: Murat Gürkan Gülcan'ın " <i>Avrupa Birliği ve Eğitim</i> " adlı eserinden yararlanılarak tarafımızca oluşturulmuştur.	

Tabloya bakıldığında bazı ülkelerde yükseköğretim için ayrı bir bakanlık dahi kurulmuştur. Ülkemizde Milli Eğitim Bakanlığı'nda yükseköğretim ile ilgili bir genel müdürlük bulunsa da yükseköğretim sisteminin ayrı bir bakanlık şeklinde teşkilatlandırılması hususu da ayrıca düşünülebilir.

Yükseköğretim kurumlarının, özellikle bulunduğu ile birçok alanda katkı sağlamaktadır. Ekonomik olarak katkısı düşünüldüğünde, şehre birçok yenilik gelmekte ve il ekonomisine giren sıcak para hareketleri, piyasaları hareketlendirmektedir. Ülkemizde yerel kaynaklardan hayırseverlerin bağışları dışında zorunlu bir kaynak kesintisi yapılmamaktadır. Tablo'dan da anlaşıldığı üzere, gelişmiş ülke yerel kaynaklarında da yükseköğretimin finansmanında kullanıldığı görülecektir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Ülkeler, demografik özelliklerinden dolayı tarihin belli dönemlerinde önemli fırsatlar yakalarlar. Bu açıdan Türkiye gibi genç ve dinamik bir nüfus özelliğine sahip ülkeler, bu demografik özellikleriyle önemli bir fırsat oluşturmaktadır. Günümüzde eğitim, hayatımızın önemli bir yapı taşıdır. Vatandaşların, ön lisans, lisans, lisansüstü eğitim yaptıkları yükseköğretim kurumları, her yıl binlerce öğrenciye ev sahipliği yapmakta olup, Türkiye’de bu talebi karşılamak üzere her ilde bir üniversite açmak, zamanla devlet politikası haline dönüşmüştür. Gelişmiş ülkelerle kıyaslandığında, Türkiye gibi genç nüfusa sahip bir ülke için yükseköğretim kurumlarının niceliksel olarak artışının zorunluluk olduğu her açıdan anlaşılmaktadır. Yükseköğretim kurumları, bölgesel kalkınmada öncü bir rol üstlenmektedir. Özellikle bilgi üretimi ve bilgi transferi yoluyla, özel sektöre teknoloji girdisi sağlamaktadırlar. Bu açıdan üniversite-sanayi işbirliği konusu, Türkiye için büyük önem arz etmektedir. Vakıf üniversitelerinin sayılarının giderek artmasıyla, kamu üniversitelerinin de niceliksel olarak artması beraberinde yükseköğretimde daha kaliteli bir hizmet sunumunu beraberinde getirecektir. Bu durumda devletin yükseköğretimi finansmanı konusunda da ülkemizde çeşitli gelişmelerin ve değişimlerin yaşanacağı gözlemlenmektedir. Esasında, ülkemizde “Özel Üniversite” kavramı yoktur. Özel şirketler vakıf kurarak yükseköğretim sektörüne girebilmektedir. ABD’de olduğu gibi özel şirketlerin Türkiye’de üniversite açmasının yasal olarak önü açılmalıdır. Böylece üniversite-sanayi işbirliğinin de önü açılmış olacaktır.

Türkiye’de yükseköğretim sistemine bakıldığında gerek devlet gerekse de vakıf üniversitelerinde nicelik ve nitelik anlamında önemli gelişmeler yaşandığı görülmektedir. Üniversite sayıları, kontenjanlar ve yükseköğretime ayrılan kaynaklar bunların başındadır. Küreselleşmenin getirdiği rekabetle birlikte ülkelerin, yükseköğretim sistemlerini güncellemeleri gerekmektedir.

Yükseköğretim kurumlarının bütçe uygulamalarına ve finansmanına yönelik yaklaşımlar şu şekilde özetlendiğinde;

- Yükseköğretim faaliyetlerinin bilimsel ve teknolojik AR-GE faaliyetlerine kanalize edilmesi sağlanarak gelirlerin artırılması sağlanmalı,
- Üniversite-sanayi işbirliği uygulamaları teşvik edilmeli, bu yöntemle finansman modelleri üzerinde durulmalı ve gerek özel sektör, gerek öğrenciler ve öğretim elemanları ve gerekse de yükseköğretim kurumu kurumsal kimliğinin kazanımı sağlanmalı; yani kazan-kazan-kazan metodu uygulanmalı,

- Yükseköğretim kurumlarının özel sektör ve diğer kamu kurumlarıyla piyasaya yönelik ortak projeler yapılabilmesi için yasal zemin hazırlanmasına katkıda bulunulmalı,
- Uluslararası hareketlilik faaliyetleri artırılmalı: Bu konuda Türkiye'nin yakın coğrafyasında bulunan İslam ülkelerindeki genç nüfus potansiyelini, yükseköğretim için ABD ve AB ülkeleri yerine kendine çekmesine yönelik eğitim pazarı oluşturulmalı,
- Teknokent faaliyetlerinin aktifleştirilerek, yükseköğretim kurumlarına daha da fazla gelir getirmesinin sağlanması gibi öneriler dikkate alınmalı,
- Meslek yüksekokullarında kadrolu akademik personel dışında, ders ücreti karşılığı sözleşmeli ders veren geçici öğretim elemanlarının görevlendirilmesi sonucunda, kurum bütçesinden yapılacak ödemeler, bütçe ödeneklerini zayıflatmakta, hem de ikinci öğretim ek ders ücreti ödenek miktarları kısa sürede doldurmaktadır. Bu konuyla ilgili olarak acil tedbirler alınması yoluna gidilmeli,
- Akademik personelin özlük hakları düzenlenmesinin yanında, ikinci öğretim mesaisini fiili olarak mesaide duran personel almalıdır. Personel planlaması ile bütçenin kullanımını yapacak idari personel atamalarında liyakat esası göz önünde bulundurulmalı,
- Gelir getirecek yeni programların belirlenmesi (tezsiz doktora, mesleki doktora gibi) olguları dikkate alınmalı,
- Sertifika, akredite ve belgelendirme yetkileri ile yükseköğretim kurumlarının daha fazla gelir elde etmeleri sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

- AKÇA, H., (2012), “Yükseköğretimin Finansmanı ve Türkiye İçin Yükseköğretim Finansman Modeli Önerisi”, Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F. Yönetim ve Ekonomi Dergisi, 19(1): 91-104.
- AKTAN, C. C., (2004), “İdeal Bir Üniversite İçin On Temel İlke”, Nasıl Bir Üniversite içinde (ed. Coşkun Can Aktan), , Değişim Yayınları. İstanbul.
- BAYKUL GÜVENCE, S., (2008), “Küreselleşen Dünyada Kalkınma Sürecindeki AB'deki ve Türkiye'deki Eğitim Finansmanının Karşılaştırılması”, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.
- BAYRAKLI, H. vd., (2007), “Yükseköğretim Finansman Politikaları Ve Kurum Başarısına Etkisi”, Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, 9(1): 1-29.

- BOK, D., (2007), Piyasa Ortamında Üniversiteler Yükseköğretimin Ticarileşmesi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- BURAL, İ. N., (2007), “Avrupa Birliği Yükseköğretim Politikaları ve Türkiye (Avrupa Yükseköğretim Alanı, Erasmus ve Türkiye İlişkileri” Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.
- BUYRUKOĞLU, S., (2010), “Yükseköğretim Hizmetinin Finansmanı ve Devlet Üniversitelerinin Performansını Ölçmeye Yönelik Bir Analiz”, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Trabzon.
- ÇİMEN, O., (2012), “Yükseköğretimde Talep-Finansman-Kalite İlişkisi”, Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi, 3(6): 159-182
- DEMİRBAŞ, T., (2009), “Devlet Üniversitelerine Ödenek Tahsisinde Yeni Bir Yaklaşım: Performansa Bağlı Ödenek Tahsisi”, İstanbul Üniversitesi Maliye Araştırma Merkezi Konferansları, 52: 59-75.
- DEMİRİZ, N., (2013), “Darülfünun’dan 2012’ye Yükseköğretimde Ücretli Eğitim”, VI. Ulusal Lisansüstü Eğitim Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınları, Sakarya.
- DEMİRTAŞ, B., (2008), “Atatürk Döneminde Eğitim Alanında Yaşanan Gelişmeler”, Gazi Akademik Bakış, 1(2): 155-176.
- DURGUN, Ö., (2002), “Küreselleşen Dünyada Kalkınma Süreci Bağlamında Eğitim Harcamaları ve Türkiye Örneği”, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul.
- ERDİL, E. vd., (2013), “Değişen Üniversite-Sanayi İşbirliğinde Üniversite Örgütlenmesi”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 68(2): 95-127.
- ERDOĞAN, İ., (2001), “Ulusal Kalkınma ve Eğitim İlişkisi”, Liberal Düşünce Dergisi, 21, ss. 34-39.
- ERGUVAN, İ. D., (2010), “Vakıf Üniversitelerinin Türkiye Yükseköğretim Sistemine Etkilerinin İncelenmesi”, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul.
- GÖLPEK, F., (2008), “Adalet ve Etkinlik Amaçları Bakımından Yükseköğretimde Finansman Politikası: Türkiye Örneği”, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Bursa.
- GÖLPEK, F., (2010), “Yükseköğretimin Finansmanında Fayda-Maliyet Analizi”, EKEV Akademi Dergisi, 44: 343-352.
- GÖLPEK, F., (2011), “Türkiye’de Yükseköğretimin Getirileri ve Fiyatı: Tıp Fakültesi Örneği”, Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, 1(3): 134-141.

- GÜLCAN, M. G., (2010), Avrupa Birliği ve Eğitim, Pegem Akademi Yayınları Ankara.
- GÜNAY, D. ve GÜNAY, A., (2011), “1933’den Günümüze Türk Yükseköğretiminde Niceliksel Gelişmeler”, *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 1(1): 1-22.
- GÜRÜZ, K., (2003), *Dünyada ve Türkiye’de Yükseköğretim*, ÖSYM Yayınları Ankara.
- GÜVEN, İ., (2002), “Yeni Gelişmeler Işığında Yükseköğretimde Yapısal Dönüşümler”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 35(12): 92-110.
- İLAĞA, H., (2010), “Vakıf Yükseköğretim Kurumlarının Mali Özerkliği ve Vergilendirilmesi”, *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*, İstanbul.
- İLYAS, İ. E., (2012), “Yükseköğretimin Finansmanı: Türkiye İçin Model Önerisi”, *Kalkınma Bakanlığı Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü (Uzmanlık Tezi)*, Ankara.
- İNANDI, Y., (2005), “AB Ülkeleri Eğitim Sistemi ile Türk Eğitim Sisteminde Eğitimin Yönetimi ve Finansmanı”, *Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi)*, İstanbul.
- KARACAN, A. R., (2004), “Türkiye’de ve Bazı Ülkelerde Yükseköğretim Kurumlarının Temel İşlevi ve Merkezî Düzenlemeye Karşı Üniversitelerin Kurumsal Özerklik Beklentileri”, *Ege Akademik Bakış*, 4(12): 1-13.
- KARATAŞ, S., (2006), “Türkiye’de Yükseköğretim Finansman Politikaları ve Kurum Başarısına Etkisi”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi)*, Afyonkarahisar.
- KAVAK, Y., (2011), “Türkiye’de Yükseköğretimin Görünümü ve Geleceğe Bakış”, *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 1(2): 55-58.
- KESİK, A., (2003), *Yükseköğretimde Yeni Bir Finansman Modeli Önerisi*, Maliye Bakanlığı APK Kurulu Yayını, Ankara.
- KOCABIÇAK, Ü. ve ÇETİNTAŞ, İ., (2011), “Üniversite-Sanayi İşbirliğinde Yeni Bir Yaklaşım: 3 Kazan Metodu”, *Uluslararası Yükseköğretim Kongresi: Yeni Yönelişler ve Sorunlar (UYK-2011) 27-29 Mayıs 2011, İstanbul*, 3: 2251-2255.
- MERİÇ, M., (1995), “Türkiye’de Yükseköğretim Hizmetlerinin Finansmanına Alternatif Yaklaşımlar”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi)*, İzmir.

- MERİÇ, M., (1998), “Türkiye’de Yükseköğretimde Finansman Sorunu”, Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 13(1): 49-66.
- Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, (1996), *15. Milli Eğitim Şurası*, MEB Basımevi. İstanbul.
- MUTLUER, M. K., (2008), Türkiye’de Yükseköğretimin Başlıca Sorunları ve Sorunlara Çözüm Önerileri, Maliye Bakanlığı SGB Yayını Ankara.
- NARDALI, S. ve TANYERİ, M., (2011), “Yükseköğretimde Markalaşma”, İşletme Fakültesi Dergisi, 12(2): 309-319.
- OCAK, A., (2009), “Küresel Yükseköğretim Pazarı ve Güncel Eğilimler”, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.
- ÖZER, M., (2012), “Türkiye’de Uluslararası Öğrenciler”, Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, 2(1): 10-13.
- SAKINÇ, S. ve AYBARÇ BURSALIOĞLU, S., (2012), “Yükseköğretimde Küresel Bir Değişim: Girişimci Üniversite Modeli”, Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, 2(1): 92-99.
- SARUÇ, N. T., (2011), “Yarı Kamusal Mal Olarak Yükseköğretimin Finansmanı ve Finansman Modellerinin Algılanan Adalet Düzeyi: Sakarya Üniversitesi Paydaş Görüşleri”, Uluslararası Yükseköğretim Kongresi: Yeni Yönelişler ve Sorunlar, İstanbul.
- SÖYLER, İ., (2009), “Yükseköğretimin Finansmanı: Yeni Beklentiler ve Hedefler Işığında Normatif Bir Yaklaşım”, Sayıştay Dergisi, 72: 3-26.
- TÖSTEN, R. ve EKİNCİ, İ., (2012), “Japon Eğitim Sisteminde Yükseköğretim”, The Journal of Academic Social Science Studies (JASSS), 5(8): 1185-1196.
- YAŞAR, B. B., (2002), “Vakıf Üniversitelerinin Türk Yükseköğretim Sistemindeki İşlevlerinin ve Eğitim Programlarının Değerlendirilmesi”, Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Gaziantep.
- YÜKSEL, S., (2002), “Yükseköğretimde Eğitim-Öğretim Faaliyetleri ve Örtük Program”, Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 15(1): 361-370.

